

AZ IDEOLÓGIA CSAK EGY BUNKER

Jó ideje Miskolcon játszik, de egy évadra Szombathelyre ment, majd rövid időn belül visszatért a miskolci társulathoz. Rengeteg a miért. GÖRÖG LÁSZLÓval MARTON ÉVA beszélgetett.

– Miskolcon a harmadik évben olyan helyzetbe kerültem, amit nem tudtam és nem akartam elfogadni. És ugyanekkor hívtak Szombathelyre. Két szerepet és egy rendezést beszéltem meg Jordán Tamással, de hamar kiderült, én nem kellek oda. Így az első bemutatót nem követte több. Eközben Miskolcon régi-új vezetése lett a színháznak. Visszahívtak, visszamentem.

– Több társulatban is volt hosszabb-rövidebb ideig, de meghatározó helyei a Radnóti, a Csizmadia Tibor vezette egri színház és Miskolc.

– Döntő része a színészi létezésemnek ez a három színház. Tíz évet töltöttem a Radnótiban, ugyanennyit Egerben, s lassan tizedik évada, hogy Miskolcon vagyok. Szerencsés volt a rendszerváltás időszakában odakerülni a Radnótiba, mert elképesztően izgalmas hely volt. Nagyon jó volt egy akkor alakuló, új dologban részt venni, ahogy ugyanilyen jó és izgalmas volt az egri időszak, de Csizmadia Tibor igazgatóságának a végével nekem is véget ért. A Radnóti kivételével mindenütt addig voltam, ameddig úgy láttam, hogy annak értelme van, onnan korábban el kellett volna jönnöm, csak nem mertem.

Fotók: Éder Vera

Aztán csak elérkezett az az idő, amikor olyan ajánlatot kaptam, amit csak visszautasítani lehetett. A dolgok mindig kiforrják magukat. Most élvezem, hogy Miskolcon vagyok, azt érzem, van értelme csinálni. A korábbi megpróbáltatásaim, a tapasztalataim s a rendezők bizalma mintha összeadódtak volna már Egerben is, de most főleg úgy érzem, nagyon jó dolgom, rengeteg lehetőségem van. A Nagyszínházban, a Kamaraszínházban és a Játékszínben nagyon különböző darabokban többnyire meghatározó, fontos szerepeket játszhatok. Fialat rendezőgárda viszi a színházat, van bennük inspiráció, agilitás, tehetség. Nagy kérdés a hogyan tovább, lesz-e pénz a színháznak, mennyiből tud gazdálkodni, mennyi bemutatót tud csinálni. De jelenleg az évi tizenhat-tizenhét bemutatóval országos viszonylatban is egyedülállóak vagyunk.

– Amikor ősszel átvette a Színikritikusok Díját Shylock szerepéért *A velencei kalmárban*, hangsúlyozta, azért is örül a díjnak, mert más a rálátás a vidéki színházakra. Miközben Miskolc az elmúlt években a szakmai figyelmet is kivívta. Mit jelent a maga számára a „vidékiség”?

– A távolság még a magánéletet is próbára teszi, úgy látom, minden Budapest körül forog. Még a szakma is nehezebben jön le, mert ahhoz Miskolc távol van, nehéz megoldani az éjszakai hazautazást. Béres Attila igazgató olykor buszokat szervez, hogy a munkánkra kíváncsi kritikusok láthassák az előadásokat.

– Számos olyan előadás megy most Miskolcra – Móricz Kivilágos kivirradtig, *A mi osztályunk*, *A velencei kalmár* –, ami a ma közéletének fontos kérdéseit feszegeti, erős társadalomkritikát fogalmaz meg. Nemcsak Miskolc repertoárja vál-

tozott, de a korábbi szerepeihez képest a mostani karakterek mintha a maga szakmai életében is változást jelentenének.

– Ezt kívülről kell látni, én csak a saját érzéseimet ismerem, mindig az adott szerep, a próbák kapcsán. Bármit is bíznak rám, szeretném azt a lehető legjobban megcsinálni, nem tudom magamat kívülről nézni. Egyszer a színház éves műsorfüzetébe mindenkinek kellett írnia egy mondatot arról, hogy miért tartja fontosnak a színházat. Én azt írtam, nekem azért fontos, mert a jó színház nem hazudik. Ha a színház nem hazudik, nem képeskönyveket akar felmutatni, akkor anélkül is, hogy direkt aktualizáló darabokat venne elő, érezzük, hogy nekünk, hozzánk szól. Vannak nagyon különleges kortárs drámák, mint például *A mi osztályunk*, ami arra tesz kísérletet, hogy elmeséljen valamit, amit nem lehet elmesélni. Hogy átélhetővé tegye az átélhetetlent, aminek fura módon még humora is van, megérthető, feldolgozható. Azt a mechanizmust mutatja be, ami a szörnyűségekhez, a tragédiához vezet. A történet kezdetén az akkor még kisiskolás osztályban minden nagyon harmonikus, majd később mindaz, ami az elmentétekhez vezet, kívülről jön, kívülről generálják, amit az emberi gyarlóságok csak felerősítenek. Amikor az embert manipulálják, de nem veszi észre, s belevihető mindenféle nagy eszmékbe, az végül kegyetlen mocskokba taszítja. Úgy tűnik, Miskolcon is üttött és célba ért az előadás.

– A maga alakította Zygmunt is hosszú ideig csak sodródik, a kisebb vacakságokat egyre súlyosabbak követik. Ő is a manipuláció áldozata?

– Nem akarom őt felmenteni, mert rettenetes dolgokban vesz részt, de az ember annyi mindent megtesz a családja vé-

delmében. Akinek nincs családja, annak lehet, hogy könnyebb, csak magáért felel. Zymunt később tökéletesen felneveli három gyereket, s ha ő nem is, de az unokái kaphatnak egy új esélyt.

– *Shylock, bár van családja, egy lánya, szintén egyedül van?*

– Hát persze, amikor megtagadja a lányát, ő is egyedül marad. De annyiban más az ő egyedülléte, hogy maga képviseli egy személyben a népet. Az utolsó zsidó Velencében. Erős és konok, hogy kiálljon magáért, a zsidóságaért. A Mohácsival való munkában számomra az egyik legfelszabadítóbb dolog az utolsó húsz perc volt. Áll Shylock egy helyben, áll, mint egy szikla, megkerülhetetlen és elsodorthatatlan. Mindig vannak olyan emberek, akik nemet mernek mondani. Nekem azért is öröm Shylock szerepének az eljátszása, mert egyfajta személyes elégtétel azért a sok mocskos és embertelen dologért, amit tettek velük ebben az országban, és amiért, ha jól tudom, eddig senki még csak bocsánatot sem kért.

– *Mohácsi A velencei kalmárt többször megrendezte. Láttá, megnézte a korábbi rendezéseket, vagy ilyenkor távol tartja magát azoktól, hogy ne befolyásolják? Hogyan adaptálódik ugyanaz a darab más-más helyszínekre?*

– Azt érzem, hogy Mohácsi János fantasztikusan nyitott ember a színészek és a színház iránt. Csak akkor utal a korábbi előadásra, ha valami megfeneklik, olyankor is inkább csak ajánlat ez, hátha eszünkbe jut róla valami, tovább tud lendíteni bennünket. János egyik legnagyobb erénye, szemben a hazai focival, hogy az adott csapatban nagyon pontosan látja, ki melyik poszton tud játszani. Képes a darabon belül egy dramaturgiaiilag visszazsoritottabb embert előtérbe helyezni, egy másikat kicsit háttérbe tenni, amivel elképesztő egyensúlyt teremt. Ezért is változtat, dolgozik annyit az eredeti szövegen. Rendezőként soha nem kap két ugyanolyan anyagot, ugyanolyan képességű csapatot, mégis nagyon közel tudja tolni a szerepet a színészhez, és a színészt behúzza a szerepbe. Mohácsi először a Nemzetiben rendezte meg *A velencei kalmárt*, adott színészekkel egy adott történelmi helyzetben, ami egy kicsit le is súlyozta ezt az előadást. Eltelt jó pár év, és most megrendezte Miskolcon, ahol már nem ugyanarról szól az előadás. Ő is változik, más a város, mások a színészek, más lelkülettel vannak ott, és Mohácsi ezt használja. Emelkedett vele a munka, mert azt éreztük, hogy a dolog, amihez nyúlunk, nagyon érzékeny, nagyon szívemarkoló ügy. Hogy pont Shylock szerepe hozta az elismerést, az meglepett, mert volt több olyan szerepem, amibe sokkal nagyobb erőfeszítéset tettem, ami sokkal nehezebb volt, s talán volt ennire jó is, de mégsem tudta átütni azt a valamit. Nagyon örülök, hogy őt kategóriában is jelölt lett az előadás, ami szinte példátlan Miskolc, de talán bármelyik vidéki színház tekintetében.

– *Izgalmas lehet párhuzamosan játszani Tevjét és Shylockot. Tevje lágyabb, a család mindenképp előtt, Shylock kérlelhetetlen, de mégis adódnak a párhuzamok.*

– Ha ez a két ember nem lenne zsidó, ez eszünkbe sem jutna. A *Hegedűs...* olyan világot mutat be, ami sokaknak ismeretlen, megmutatja a vallást, annak közegét is, amiről keveset tudunk. A próbafolyamat alatt Markovics Zsolt főrabbi többször meglátogatott bennünket. Elmondta, hogy régen a zsidó létezés alapja az Írás és a vallási szabályok betartása volt, ma a holokauszt az, ami egyértelműen átvette ezt a szerepet. Mi sem tudjuk megkerülni. Ez, a zsidóság és az üldöztetés mindenképp összeköti a két előadást.

– *Az elmúlt évek előadásai, az, hogy kiket hív Miskolc rendezni, jelez egy irányt, kritikusság és bátor gondolkodást, állásfoglalást. Ez belülről hogyan látszik?*

– Úgy érzem, sok jó és fontos előadást játszottunk, de előfordul, hogy valami nem sikerül, vagy nem sikerül elég jól, s fontos, hogy tudunk arról beszélni, ami esetleg probléma, hogy ez miért van. Azt hiszem, ez olyankor történik meg, amikor a rendező s a színészek nem képviselnek valami olyan igazságot, amit az itt és most mondat ki. Amikor egy szerepben nem derül ki, hogy mit gondolok az életről és arról, amit el akarok mesélni.

– *Idegesíti, ha nincs elég idő, nincs meg az út egy szerep felépítésére?*

– Engem idegesít. De ma már sokkal gyorsabb vagyok, nem kell kiselőadásokat tartani egy-egy mondatról. Sokszor elég egy példa, egy kis instrukció. Könnyebb azokkal a rendezőkkel, akikkel már dolgoztam, mert tudom, mi van a fejükben, mit szeretnének látni. Székely Krisztával is – bár első találkozás volt – remek volt a közös munka. Nyugodt, kiegyensúlyozott, a színészen megbízó valaki, aki úgy tudott velünk együtt dolgozni, hogy azt éreztük, ugyanolyan kétségei vannak neki is, mint nekünk. Majd a *Nem félünk a farkastól* próbafolyamatának a felénél előállt egy ötlettel, ami nagyon sok munkát igényelt tőle, Szabó-Székely Ármint dramaturgtól és tőlünk is, de azt mondtuk: miért ne? Úgy érzem, olyan előadás született, ami finoman szólva nem hagyja hidegen a nézőt.

– *Jó néhány előadásban láttam fiatal színészként a Radnóti Színházban, később Egerben. Számomra sokkal karakteresebb lett a játéka. Most találták meg az erősebb figurák, vagy az „idősödő” színész lett erőteljesebb?*

– Elég sokáig olyan fiatalos színész voltam, akiről ezen túl ritkán jutott eszébe a rendezőknek más. Bár a Radnóti Zsótér nem ezt várta el tőlem – néhány nagyon emlékezetes szerepem volt nála. Fiatalon annyit mindent nem tudtam a pályáról, meg akkor színésznek lenni is egészen mást jelentett. Azóta minden megváltozott. A legfontosabb, hogy hiteles legyél önmagad s a nézők előtt. Ezért is élvezem, hogy Miskolcon vagyok színész, bár ez a kutyát nem érdekli.

– *Azért vannak néha meghívásai, csak ritkán. Menne több helyre is, rendezne?*

– Nagyon kevés kilépési lehetőség van innen. Korábban rendezhettem is, hívtak olykor ide-oda. Ma ez nincs, de az én életem is változott, azt a régit, amikor állandóan úton voltam, már nem is tudnám vállalni. Így is rengeteget ülök autóban. Van egy kicsi lányom, családom, szeretnék velük lenni, amennyit lehet.

– *Ma egy színház léte gyakran nem a jó előadások függvénye, sőt. Miskolcot most karakteres vezetés, rendezők, fontos előadások jellemzik. Várható ezért megszorítás?*

– Azt látom, nem az állásfoglalásokkal van a baj. Propagandisztikus dolgokat nem tesz a színház. Arra törekszik, hogy bármilyen típusú darabból kiderüljön, hogy miért mutatjuk be. Hogy mi a közös bennünk. S mindig rájön az ember, hogy az alapvető konfliktusok mindig ugyanazok: a vagyon, a nő, a férfiak, a szex, a politika. A boldogságkeresés, a nyomor, a gyerek, az emberi jóság és gonoszság, a hatalmi játszmák mind jelen vannak az életünkben, ismerősek számunkra. Ha rosszindulat van, azzal bármibe bele lehet kötni. *A velencei kalmárt* is feljelentették a polgármesternél, hogy az előadás keresztenygalázó. A butaság végtelen. Egy ilyen dologgal nem lehet szembenemenni egyszerűen azzal, hogy az ember nem hazudik. Az ideológia csak egy pajzs, egy bunker a személyes irigységek, kicsinyességek, gyűlöletek leplezésére. Nagy bosszúállások is történhetnek olyankor, amikor azt hisszük, azok ideológiai harcok, pedig sokszor csak nagyon kisszerű emberi dolgok, nemcsak a színházban, máshol is.